

عاشورا مناسک معنا

مجموعه مقالاتی جامعه تحت
پیرامون مهم ترین مناسک معنا
به حیات شیعیان

نسیم کاهیرده

خلیا

۱۳۹۴

سرشناسه: کاهیرده، نسیم، ۱۳۵۶ -
 عنوان و نام پدیدآور: عاشورا، مناسک، معنا:
 مجموعه مقالاتی جامعه‌شناختی پیرامون مهم‌ترین مناسک معنابخش به حیات شیعیان / نسیم کاهیرده.
 مشخصات نشر: قم: خیمه، ۱۳۹۴.
 مشخصات ظاهری: ۱۵۲ ص: ۱۴/۵ × ۲۱/۵ س.م.
 فروست: مجموعه‌ی «مطالعات آیین‌های سوگواری مذهبی» / دبیر مجموعه محسن حسام‌مظاهری؛ ۶
 شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۲۵۴-۴۵-۶
 وضعیت فهرست نویسی: فیا
 یادداشت: کتابنامه: ص. ۱۵۹ - ۱۶۰.
 موضوع: حسین بن علی (ع)، امام سوم، ۴ - ۶۱ ق - سوگواری‌ها --- مقاله‌ها و خطابه‌ها
 موضوع: عاشورا --- مقاله‌ها و خطابه‌ها
 موضوع: واقعه کربلا، ۶۱ ق - مقاله‌ها و خطابه‌ها
 نوع: سوگواری‌ها - ایران - آداب و رسوم
 شناسه افزوده: مظاهری، محسن حسام، ۱۳۶۱ -
 رده بندی کنگره: BP۴۱/۵/۱۲۶۴ع۲ ۱۳۹۴
 رده بندی ده: ۳۹۷/۹۸
 شماره کتابشناسی ملی: ۳۹۰۱

عاشورا، مناسک، معنا

مجموعه مقالاتی جامعه‌شناختی پیرامون
 مهم‌ترین مناسک معنابخش به حیات شیعیان

نسیم کاهیرده

طراح جلد: محمد صمدی

نوبت چاپ: اول / ۱۳۹۴

شمارگان: ۳۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۲۵۴-۴۵-۶

صندوق پستی: ۱۵۱۸۱۵-۱۹۴۱

هرگونه استفاده از مطالب کتاب، منوط به اجازه‌ی کتبی ناشر است.

www.nashrekheime.ir

فهرست

فصل اول: عاشورا و مناسک	۱۱
ضرورت پرداختن به موضوع عاشورا و مناسک مربوط به آن	۱۳
مهم‌ترین عزاداری؛ مهم‌ترین جماعت‌های مناسکی	۱۹
تحوا، عشق و مداح در مناسک عاشورا	۲۳
مداح، رسانای و چالش محتوا	۲۹
جنبه زیبایی‌شناسی و هنری مناسک عاشورا	۳۹
گونه‌های گفتمانی: تأثیر از محتوای مناسک عاشورا	۴۳
تعامل جوانان با مناسک عزاداری عاشورا	۵۵
براساس نوع دین‌داری آن‌ها	
زیارت اربعین؛ جلوه‌ای نمادین از هویت شیعه	۷۳
فصل دوم: عاشورا و معنا	۸۵
نگاهی تحلیلی به محتوای زیارت عاشورا	۸۷
زنده ماندن روح توحید و پرستش‌گری عاشورا	۹۹
در مکتب نیایش امام سجاد (علیه السلام)	
تحلیل گفتمان حضرت زینب (علیه السلام)	
در مواجهه با حادثه عاشورا و رویدادهای پس از آن	۱۰۳
سلوک عاشورایی در پرتو عقل و عشق	۱۲۹
پیوست	۱۳۵
کتابنامه	۱۴۵

مقدمه

انسان بر اساس ماهیت وجودی اش همواره برای معنادار کردن زندگی خویش تلاش می‌کند. این تلاش همواره به شکل پویا، در طول زندگی هر فرد و به تبع آن، در بستر هر جامعه تداوم می‌یابد. در این میان، دین به عنوان مجموعه‌ای از باورها و عقاید، اعضای یکی از منابع اصلی معنا بخشی محسوب می‌شود: عرصه‌ای که در آن انسان امکان دستیابی به جایگاهی والاتر و حیاتی ارزشمندتر را می‌یابد.

در مکتب تشیع، عاشورا مهم‌ترین مناسک معنا بخش به - حیات شیعیان محسوب می‌شود که به وضوح، در زندگی فردی و اجتماعی آنان تجلی یافته است. معانی که هم با رویکرد سوژکتیو امکان بررسی آن در قالب مواجهه نظری وجود دارد و هم با رویکردی ابژکتیو، امکان شناسایی و تحلیل آن در قالب اجرای مناسک در جامعه وجود دارد. از این رو، عاشورا با گذشت زمان نه تنها رنگ تکرار و کهنگی نیافته،

بلکه معانی آن از طریق اجرای مناسک توسط شیعیان، مدام بازتولید شده‌اند. این معانی در بستر جامعه هم عینیت یافته است و به‌عنوان ابروه‌های دینی رؤیت‌پذیر هستند.

درواقع، اجرای مناسک عزاداری عاشورا به‌صورت منظم، در طول ترون متمادی گذشته، به‌منظور حفظ و نگهداری یکسری مفاهیم و ارزش‌های دینی صورت گرفته است که در اصل، برای انتقال به جامعه شیعه و در میر نیرومند ساختن آن برای مقابله با دشواری‌های زندگی اجتماعی و غلبه دشمنان، نوعی محرک عمل محسوب می‌شده است و همواره، مامان شیعه نیز بر اجرای آن تأکید کرده‌اند. این مناسک همواره، زمینه‌ساز و محرک بسیاری از تحولات اجتماعی و سیاسی و فرهنگی در جوامع شیعه بوده است. البته این کار به واسطه قدرت این مناسک در ایجاد ایمان و احساس دینی قوی و شدید در بین مؤمنان عزادار میسر می‌شده است. از آنجاکه مذهب شیعه از سالیان دور، مذهب رسمی و غالب ایرانیان بوده است، به‌اینکه، مناسک عزاداری عاشورا از دغدغه‌های دیرینه آن‌ها هم محسوب می‌شود. البته، این مناسک تحت تأثیر زمینه‌های فرهنگی و اجتماعی ایران در دوره‌های مختلف تاریخی، تغییراتی را پذیرفته و با اشکال متفاوتی ظهور یافته است؛ به‌خصوص تغییراتی که در دوران معاصر نیز متناسب با زندگی مدرن و جدید در این مناسک رخ داده و منشأ ایجاد موج گسترده‌ای از دیدگاه‌های مختلف آسیب‌شناسانه و انتقادی دینی و نیز روشن‌فکری به سمت موضوع عزاداری شده است. اما در کنار رویکردهای کلامی و جدلی دین‌داران سنتی و مدرن در مواجهه با مناسک عزاداری، از

رویکردهای اجتماعی و فرهنگی به واسطهٔ علومی مانند جامعه‌شناسی و انسان‌شناسی یاد می‌کنیم که به دنبال ارائهٔ تبیینی فرهنگی و اجتماعی از دلالت‌ها و ریشه‌ها و کارکردهای پنهان و آشکار این مناسک هستند؛ لذا آنچه در فصل نخست این نوشتار نیز ملاحظه خواهید کرد، نتیجهٔ تلاشی علمی است که با هدف دنبال کردن چنین رویکردی صورت گرفته است. در فصل دوم، سعی بر این است که معنا بخشی عاشورا در قالب راجه‌نظری، یعنی رویکردی سوپژکتیو، کانون توجه قرار گیرد.